

การพัฒนาเด็กและเยาวชนพลายชุมพลเพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

ชยานิชฐ์ ศศิวิมล

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม พิษณุโลก

e-mail : chayanit.S2010@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาเด็กและเยาวชนพลายชุมพล เพื่อพัฒนารูปแบบและศึกษาผลการพัฒนาเด็กและเยาวชนพลายชุมพลเพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ในด้านความสนใจใฝ่เรียนรู้ ด้านจิตสาธารณะ และด้านรักและภูมิใจในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนในโรงเรียนบ้านพลายชุมพล ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงพัฒนา โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบประเมินคุณลักษณะของนักเรียน แบบทดสอบวัดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสนใจใฝ่เรียนรู้จิตสาธารณะ รักและภูมิใจในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น แบบสัมภาษณ์ และประเด็นการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย (mean) และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์จากการศึกษาเอกสาร การจัดสนทนากลุ่ม (focus group discussion) และการสัมภาษณ์ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา และเขียนบรรยายสรุปโดยการพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า จากการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนาเด็กและเยาวชนพลายชุมพล ทั้งด้านความสนใจใฝ่เรียนรู้ ด้านจิตสาธารณะ และด้านรักและภูมิใจในวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า ยังมีพฤติกรรมทุกด้านอยู่ในระดับน้อย ผลการพัฒนารูปแบบได้รูปแบบที่เกิดจากการเรียนรู้ โดยใช้โครงการเป็นฐาน (project-based learning) การจัดการเรียนรู้แบบสาธิต (demonstration method) และการเรียนแบบร่วมมือ (cooperative learning) ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาโดยผ่านการเรียนรู้จากฐานการเรียนรู้ 3 ฐาน โดยมีการพัฒนาเป็นระยะๆ และมีการนำเสนอองค์ความรู้จากการจัดนิทรรศการ ผลการพัฒนาเด็กและเยาวชนพลายชุมพล พบว่า นักเรียนมีคุณลักษณะด้านสนใจ ใฝ่เรียนรู้หลังการพัฒนาอยู่ในระดับปานกลาง ด้านจิตสาธารณะหลังการพัฒนาอยู่ในระดับมาก และด้านรักและภูมิใจในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นหลังการพัฒนาอยู่ในระดับมาก การเปรียบเทียบผลการประเมินตนเองเกี่ยวกับคุณลักษณะทั้ง 3 ด้านของเด็กและเยาวชนพลายชุมพล พบว่า หลังการพัฒนามีการปฏิบัติหรือการแสดงออกมากกว่าก่อนการพัฒนา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

คำสำคัญ : การพัฒนาเด็กและเยาวชน สังคมแห่งการเรียนรู้

Development of children for building up a society based learning at Plaichoompol village

Chayanit Sasiwimol

Faculty of Education, Pibulsongkram Rajabhat University, Phitsanulok, Thailand

e-mail : chayanit.S2010@gmail.com

Abstract

The purposes of this research were first, to study the problems and needs in the development of children at Plaichoompol village. Second, to develop a learning society model and finally to study the learning outcome of the children at the village, in terms of the interests in learning, service mind, the appreciation of Thai culture and local wisdom. The sample groups were chosen from students at the primary level in Prathom 6 and the secondary level in Mathayom 1-3 represented by Ban Plaichoompol school. The developmental method of research was applied using triangular tests as a tool i.e. the assessment test of the students' behaviors covered learning interests, service mind, and a test of their

understanding of local wisdom. This included learning interests, service mind and the appreciation of Thai culture and local wisdom. These themes in were interviews and group discussions. The data were analyzed by both quantitative and qualitative methods. Using quantitative, mean and standard deviation. The focus group discussions and interviews were analyzed by the qualitative method. The analysis studied content and description. The findings indicated that first, the problem situations and needs analysis of children at the Plaichoompol Village in terms of their learning interest, service mind and the appreciation of Thai culture and local wisdom were less than it should be. Second, the project results were displayed in exhibition. Finally, learning interest of students was still at the middle level whilst service mind was at the higher level after the process. This is in agreement with the appreciation in Thai culture and the local wisdom. The comparison of self- evaluation of these three factors after the application of the process demonstrated significantly development at $p \leq 0.05$.

keywords : developments of children, society based learning

บทนำ

เทศบาลพลายชุมพลเป็นเทศบาลตำบลขนาดเล็กได้ยกฐานะจากองค์การบริหารส่วนตำบลพลายชุมพลเป็นเทศบาลเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2551 โดยพิจารณาจากจำนวนประชากรและรายได้ของท้องถิ่นเป็นฐาน การบริหารจัดการเทศบาลพลายชุมพลในระยะที่ผ่านมาจึงเป็นการระดมพลัง เพื่อจัดเตรียมโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับความสะดวกสบาย และความปลอดภัยให้กับประชาชน สภาพพื้นที่ของตำบลพลายชุมพลมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม มีแหล่งน้ำธรรมชาติไหลผ่านเหมาะสมกับการทำการเกษตรและเป็นแหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้ในพื้นที่ยังมีเครือข่ายถนนสายหลักตัดผ่านทำให้สะดวกต่อการคมนาคม สภาพพื้นที่ของตำบลพลายชุมพลจึงเอื้อต่อการลงทุนทำธุรกิจขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ ด้วยปัจจัยดังกล่าวทำให้สภาพสังคมของตำบลพลายชุมพลที่แต่เดิมเป็นพื้นที่ชนบทรอบนอกตัวเมืองปรับเปลี่ยนเป็นพื้นที่กึ่งเมืองกึ่งชนบทอันเป็นผลมาจากการขยายตัวของธุรกิจอำเภอเมืองพิษณุโลกมายังพื้นที่รอบนอก ทำให้มีการก่อสร้างถนนหนทางอาคารและที่อยู่อาศัยโดยเฉพาะมีการลงทุนของห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ในพื้นที่ทำให้การขยายตัวของชุมชนบ้านจัดสรรที่หยุดชะงักลงในหลายปีที่ผ่านมาพื้นที่ฟูขึ้นและขยายตัวอย่างรวดเร็ว ความเจริญทางด้านวัตถุได้นำพาการไหลบ่าของวัฒนธรรมเมืองกระแสวัฒนธรรมต่างชาติ ideoมเข้ามาพร้อมกับความเจริญของเทคโนโลยีสารสนเทศในโลกไร้พรมแดน การสร้างภูมิคุ้มกันให้ประชาชนให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงปรับใช้ให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตและความเป็นไทย สามารถดำรงชีวิตอยู่รอดในสภาพสังคมที่กำลังเปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคมเมืองอย่างเต็มตัว จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่เทศบาลตำบลพลายชุมพล จักต้องพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน

ควบคู่ไปกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน โดยเฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชนที่รับเอาวัฒนธรรมเมืองมาเป็นแนวทางในการใช้ชีวิตโดยมีรู้เท่าทัน ทำให้เกิดปัญหาต่างๆมากมาย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการเสพติด เทคโนโลยีสารสนเทศที่มาร่วมกับร้านอินเทอร์เน็ตที่มีเกมออนไลน์ทั่วทุกพื้นที่ของจังหวัดพิษณุโลก ความเป็นเมืองได้นำพาร้านค้าคาราโอเกะ ค็อกเทลเลาจ์ ผับ ไต้สนุกเกอร์คอฟฟี่ช็อป สถานเริงรมย์ ยามค้าคินผุดรากับดอกเห็ด จนเป็นปัญหาต่อเนื่องเชิงพฤติกรรม เกิดปัญหาการล่อลวง ปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ปัญหาอาชญากรรม และปัญหายาเสพติดตามมามากมาย

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม เป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่มีที่ตั้งส่วนหนึ่งอยู่ในพื้นที่เทศบาลตำบลพลายชุมพลตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาคนเพื่อนำไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ จึงเห็นสมควรที่ต้องพัฒนาเด็กและเยาวชนพลายชุมพลเพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยกลุ่มเป้าหมายเป็นเด็กและเยาวชนในพื้นที่ตำบลพลายชุมพล โดยกระบวนการพัฒนาได้บูรณาการพันธกิจการวิจัย การผลิตบัณฑิต การบริการวิชาการและการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน ในรูปของโครงการวิจัยและพัฒนาเด็กและเยาวชนพลายชุมพล เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ในลักษณะของฐานการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีความสนใจใฝ่เรียนรู้ จิตสาธารณะ รักและภูมิใจในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชนในชุมชนพลายชุมพลอันเป็นเป้าหมายสุดท้าย โดยการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนพลายชุมพลเพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ และมีวัตถุประสงค์เฉพาะเพื่อศึกษาสภาพ

ปัญหา และความต้องการ ในการพัฒนาเด็กและเยาวชน พลายชุมพล เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาเด็กและเยาวชน พลายชุมพลเพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อศึกษาผลการ พัฒนาเด็กและเยาวชนพลายชุมพลเพื่อสร้างสังคมแห่งการ เรียนรู้ในด้านความสนใจใฝ่เรียนรู้ จิตสาธารณะ และ ภูมิใจในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงพัฒนา โดย ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนการวิจัยออกเป็น 6 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่1 การศึกษาองค์ความรู้ชุมชน สภาพ ปัญหา และความต้องการในการพัฒนาเด็กและเยาวชน ของตำบลพลายชุมพล ในขั้นนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงสำรวจ เป้าหมาย เพื่อให้ได้องค์ความรู้ ชุมชนและความต้องการ จำเป็นในการพัฒนาทั้งจากเอกสารของเทศบาลพลายชุม พลายงานการประเมินตนเองของโรงเรียนบ้านพลายชุม พล และจากการจัดประชุมสนทนากลุ่มโดยมีเครื่องมือ ได้แก่ แบบบันทึกเอกสาร และประเด็นการสนทนากลุ่ม

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างรูปแบบการพัฒนาเด็กและ เยาวชนพลายชุมพล เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ คณะผู้วิจัยได้นำสารสนเทศจากขั้นตอนที่ 1 รวมทั้งรายงาน สรุปลผลการสังเคราะห์แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง มาเป็นฐาน คิดในการยกร่างรูปแบบการพัฒนาเด็กและเยาวชนพลาย ชุมพล เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ในลักษณะจัดค่าย การเรียนรู้ 3 ฐานคือ ฐานที่ 1 ความสนใจใฝ่เรียนรู้ ฐานที่ 2 จิตสาธารณะ และฐานที่ 3 รักและภูมิใจในวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบแบบการพัฒนาเด็ก และเยาวชนพลายชุมพล เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดประชุมสัมมนา เพื่อตรวจสอบ รูปแบบจากการวิพากษ์ของผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียในพื้นที่เทศบาลตำบลพลายชุมพล โดยใช้เครื่องมือ ในการเก็บข้อมูล คือ แบบบันทึกผลการวิพากษ์และ ประเมินรูปแบบการพัฒนา

ขั้นตอนที่ 4 การปรับปรุงรูปแบบการพัฒนาเด็ก และเยาวชนพลายชุมพล เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ คณะผู้วิจัยได้ปรับปรุงรูปแบบจากผลการวิพากษ์ และ ประเมิน เพื่อให้ได้รูปแบบที่เหมาะสมและสมบูรณ์

ขั้นตอนที่5 การทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาเด็ก และเยาวชนพลายชุมพล เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ใช้ ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงทดลองจัดกิจกรรมค่ายการเรียนรู้ โดยนำรูปแบบการพัฒนาที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและ ความต้องการไปจัดเป็นองค์ความรู้และกิจกรรมที่ผ่านการ เรียนรู้จากค่าย/ฐานการเรียนรู้ทั้ง 3 ฐาน ได้แก่ ฐานความ

สนใจใฝ่เรียนรู้ ฐานจิตสาธารณะ ฐานรักและภูมิใจพญา ในวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น จัดอบรมเป็น 2 ระยะ กิจกรรมบูรณาการ การฝึกทักษะจากฐานการเรียนรู้วิถี ชีวิต นำไปปฏิบัติจริงที่บ้าน โรงเรียน และชุมชน มีการ บันทึกผลการปฏิบัติ และมีการนิเทศติดตามผลจากผู้วิจัย ผู้ปกครอง คณะครู ซึ่งใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูล ได้แก่ รูปแบบการพัฒนา แบบทดสอบวัดความรู้ความเข้าใจและ แบบประเมินคุณลักษณะของนักเรียนเกี่ยวกับความสนใจ ใฝ่เรียนรู้ จิตสาธารณะ รักและภูมิใจในวัฒนธรรมภูมิ ปัญญาท้องถิ่น และใช้แบบบันทึกผลการสนทนากลุ่ม การศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์

ขั้นตอนที่6 การสรุปผลการพัฒนารูปแบบการ พัฒนาเด็กและเยาวชนพลายชุมพล เพื่อสร้างสังคมแห่ง การเรียนรู้ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการให้นักเรียนจัดทำ โครงงาน จัดนิทรรศการ การแสดงบทบาทสมมติ การ สาธิตผลงานและการนำเสนองาน จัดให้มีการประเมิน ตนเอง สนทนากลุ่ม และสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครูที่ปรึกษา โครงการของนักเรียนโรงเรียนบ้านพลายชุมพล เครื่องมือที่ ใช้ ได้แก่ แบบทดสอบวัดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความ สนใจใฝ่เรียนรู้ จิตสาธารณะ ความรักและภูมิใจใน วัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น แบบสัมภาษณ์ ประเด็นการ สนทนากลุ่ม แบบประเมินตนเอง และแบบประเมิน คุณลักษณะของนักเรียนโดยครู มีการพัฒนาเครื่องมือจาก การจัดประชุมสัมมนาเพื่อตรวจสอบรูปแบบ ด้วยการ วิพากษ์จากผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ เทศบาลตำบลพลายชุมพล นำข้อมูลมาวิเคราะห์เนื้อหา เชิงพรรณนาและกำหนดเป็นกรอบการพัฒนา

กลุ่มเป้าหมายที่ทำการศึกษา ได้แก่ ผู้ปกครอง นักเรียน จำนวน 15 คน นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ปีการศึกษา 2553 จำนวน 88 คน

ผลการวิจัย

1. ความสนใจใฝ่เรียนรู้

สภาพปัญหา

ผลการสนทนากลุ่มคณะกรรมการศึกษาและผู้นำชุมชน ครูและผู้บริหาร ผู้ปกครอง มีความเห็นสอดคล้องกัน ดังนี้

ปัญหาเกี่ยวกับเด็ก

(1) เด็กไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่ฝึกฝนวินัยใน ตนเองจากพ่อแม่ เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นครอบครัว แยกแยก อยู่กับตายาย ปู่ย่า หรือพ่อแม่ไม่มีเวลาต้องหา เข้ากินค่า

(2) นักเรียนไม่ชอบอ่านหนังสือหรือไม่ค่อยได้ใช้ บริการห้องสมุด ดูแต่ทีวีและเล่นเกม

(3) นักเรียนอ่านหนังสือไม่คล่องเขียนไม่คล่อง โดยเฉพาะเด็กพิการซ้ำซ้อนมีปัญหา

(4) นักเรียนส่วนใหญ่ไม่ค่อยใส่ใจอ่านหนังสือ ต้องใช้วิธีการบังคับเคี่ยวเข็ญ

(5) นักเรียนขาดทักษะการพูดและการกล้าแสดงออก

ปัญหาเกี่ยวกับโรงเรียน/ครูมีดังนี้

(1) โรงเรียนยังไม่มีมาตรการในการจูงใจให้นักเรียนใช้ห้องสมุดหรืออ่านหนังสือ

(2) ปัญหาครูปล่อยปละเลยไม่กวดขันการท่องสูตรคูณ การอ่านหนังสือเท่าที่ควร

ปัญหาเนื่องจากสภาพแวดล้อม

(1) ร้านเกมในหมู่บ้านมีจำนวนมากทำให้เกิดสภาพการติดเกมของเด็กนักเรียนค่อนข้างสูง

(2) สื่อโทรทัศน์น่าสนใจมากกว่าการอ่านหนังสือ ทำให้เด็กดูทีวี ไม่อ่านหรือทบทวนหนังสือตำรา

ความต้องการในการพัฒนา

คณะกรรมการการศึกษาและผู้นำชุมชน ครูและผู้บริหาร ผู้ปกครอง มีความต้องการสอดคล้องกันดังนี้

(1) โรงเรียนควรมีการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ และฝึกทักษะการอ่าน การพูด การเขียนให้มากขึ้นรวมทั้งจัดกิจกรรมสร้างนิสัยรักการอ่าน ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น

- ทำซุ้มให้เด็กอ่านหนังสือ จัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้

- จัดกิจกรรมจูงใจให้รักการอ่านให้หลากหลายรูปแบบ และสัมพันธ์กับวันสำคัญต่างๆ ของชาติ เช่น เริ่มจากการตั้ง ประทัดแข่งขัน

- ฝึกให้นักเรียนเขียนตามคำบอก ให้ท่องสูตรคูณ สอนซ่อมเสริมทุกวัน

(2) เทศบาลหลายชุมพลควรร่วมมือกับโรงเรียน และผู้ปกครอง พัฒนาคุณลักษณะนิสัยรักการอ่านให้นักเรียนด้วยการส่งเสริมงบประมาณ ให้กับโรงเรียน จัดศูนย์การเรียนรู้ หรือห้องสมุดของเทศบาลเพื่อส่งเสริมนักเรียน ผู้ปกครองมาเรียนรู้ร่วมกัน จัดกิจกรรมร่วมกับโรงเรียน และผู้ปกครองให้หลากหลายรูปแบบ เป็นต้น

(3) ครูควรจะมีการเยี่ยมบ้านสอบถามพฤติกรรมของนักเรียน ติดตามดูแลและส่งเสริมความสนใจใฝ่รู้ในหลายๆด้าน

2. จิตสาธารณะ

สภาพปัญหา

กลุ่มคณะกรรมการสถานศึกษาและผู้นำชุมชน มีความคิดเห็นตรงกันว่าจิตสาธารณะเป็นคุณลักษณะที่ต้องเริ่มพัฒนาที่ครอบครัวเป็นหลักก่อนปัญหาส่วนใหญ่เป็น

ปัญหาที่มาจากครอบครัว กล่าวคือ

(1) ผู้ปกครองหรือพ่อแม่ส่วนใหญ่ที่มีฐานะดี จะไม่ค่อยฝึกให้ลูกทำงานบ้านซึ่งเป็นพื้นฐานของการทำงานเพื่อส่วนรวม

(2) ผู้ใหญ่ยังไม่สามารถเป็นแบบอย่างกับเด็กในชุมชนได้ อาทิ ไม่สนใจร่วมกิจกรรมชุมชน และเห็นว่าทรัพย์สินของส่วนรวมเสียหายต้องเป็นหน้าที่ของภาครัฐ เช่น เทศบาล ผู้ปกครองหรือพ่อแม่สมัยใหม่จะไม่ค่อยพาบุตรหลานไปวัดเพื่อให้เด็กๆช่วยงานที่วัดจะไปร่วมทำบุญในวันงานเทศกาลเท่านั้น

ผลจากการสนทนากลุ่มกับครูและผู้บริหาร พบว่า นักเรียนเข้าใจและแสดงความคิดเห็นในเชิงบวกเกี่ยวกับจิตสาธารณะ แต่ยังไม่เกิดการปฏิบัติตนนอกจากนี้ครูกับผู้ปกครองมีความเห็นพ้องกันว่า นักเรียนยังขาดจิตสาธารณะด้วยตนเอง การรับผิดชอบงานส่วนรวมต้องเกิดจากครูหรือผู้ปกครองร้องขอ หรืออยู่ในการควบคุมของครู

ความต้องการในการพัฒนา

กลุ่มคณะกรรมการสถานศึกษาและผู้นำชุมชน กลุ่มครูและผู้บริหาร และกลุ่มผู้ปกครอง มีความต้องการดังนี้

(1) ผู้ปกครองต้องให้ความร่วมมือในการพัฒนา นักเรียนกับโรงเรียน และมีส่วนร่วมส่งเสริมคุณธรรมด้านนี้ โดยชักชวนให้ประพฤติปฏิบัติเป็นตัวอย่างกับนักเรียน

(2) เร่งพัฒนาคุณลักษณะการมีจิตสาธารณะ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมโดยวิธีการต่างๆ เช่น จัดโครงการจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้ร่วมมือกัน วางแผนการทำงานร่วมกันให้นักเรียนได้ศึกษาจากสถานการณ์ต่างๆที่เป็นตัวอย่างหรือโรงเรียนได้อบรมในตอนเช้าก่อนจัดกิจกรรมหน้าเสาธงกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ ลูกเสือ เป็นต้น

3. ความรักและภูมิใจในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

สภาพปัญหา

กลุ่มคณะกรรมการสถานศึกษาและผู้นำชุมชน กลุ่มครูและผู้บริหาร และกลุ่มผู้ปกครองให้ข้อมูล สภาพปัญหา สรุปได้ดังนี้

(1) เด็กและเยาวชน รวมทั้งคนในชุมชนทั่วไปไม่ค่อยให้ความสนใจวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

(2) ขาดการรวบรวมจัดทำฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งการประชาสัมพันธ์เผยแพร่เทศบาลหลายชุมพลเคยจัดให้มีศูนย์วัฒนธรรมแต่ดำเนินการไม่ต่อเนื่อง

(3) ไม่มีงบประมาณค่าตอบแทนภูมิปัญญาที่เชิญมาเป็นวิทยากร

(4) มีการบูรณาการความรู้ด้านภูมิปัญญาในการจัดการเรียนการสอน แต่ยังขาดการพัฒนาจิตสำนึกความรักและภูมิใจในวัฒนธรรมและภูมิปัญญา

ความต้องการในการพัฒนา

กลุ่มคณะกรรมการสถานศึกษาและผู้นำชุมชน กลุ่มครูและผู้บริหาร และกลุ่มผู้ปกครองมีความต้องการดังนี้

(1) โรงเรียนควรทำหน้าที่เป็นหลักในการรักษา สืบทอด อนุรักษ์ภูมิปัญญา โดยมีวิธีการต่างๆ เช่น การเชิญ ภูมิปัญญาบุคคลมาสอนเกี่ยวกับการทำอาหาร ขนมโบราณ การทำยาสมุนไพร การรำพื้นบ้าน เป็นต้น

(2) ควรมีการฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ชัดเจน และรวบรวมเป็นฐานข้อมูลไว้เพื่อเผยแพร่ต่อสาธารณชน

(3) ควรให้นักเรียนได้เรียนรู้ข้อมูลภูมิปัญญา และจัดกิจกรรม ให้นักเรียนเห็นความสำคัญอย่างต่อเนื่อง การเรียนรู้โดยใช้โครงการเป็นฐาน (project-based learning) การจัดการเรียนรู้แบบสาธิต (demonstration method) การเรียนแบบร่วมมือ (cooperative learning) การเรียนรู้ทุกสถานที่ ทุกเวลา และให้ชุมชนมีส่วนร่วม ตลอดจนการเรียนรู้ตลอดชีวิต (life long education) ซึ่งเป็นทฤษฎีการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

กระบวนการการพัฒนา ลักษณะของรูปแบบการ

พัฒนาจัดทำเป็นค่ายการเรียนรู้ 3 ฐานคือ

ฐานที่ 1 ฐานความสนใจใฝ่เรียนรู้

ฐานที่ 2 ฐานจิตสาธารณะ

ฐานที่ 3 ฐานรักและภูมิใจในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

โดยแต่ละฐานจะมีกระบวนการพัฒนาเป็นรูปแบบเดียวกัน ได้แก่ การสำรวจความต้องการในการพัฒนา การกำหนดตัวชี้วัด/สภาพ/คุณลักษณะที่พึงประสงค์ การจัดกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการ และฐานการเรียนรู้ที่มีกิจกรรมหลากหลาย มีการพัฒนาเป็นระยะๆ และกำกับติดตามหนุนเสริมและการแสดงนิทรรศการสรุปความรู้

ผลการศึกษาและเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจ ด้านความสนใจใฝ่เรียนรู้ ด้านจิตสาธารณะ และด้านความรักและภูมิใจในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นก่อนและหลังการพัฒนา (ตารางที่1)

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจด้านความสนใจใฝ่เรียนรู้ของเด็กและเยาวชนด้านความสนใจใฝ่เรียนรู้ ด้านจิตสาธารณะ และด้านความรักและภูมิใจในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นก่อนและหลังการพัฒนา

เวลาในการทดสอบ	$\bar{X}$	S.D.	t
ก่อนการพัฒนา	9.30	3.47	9.126*
หลังการพัฒนา	12.32	2.19	

*แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สรุปได้ว่า ความรู้ความเข้าใจด้านความสนใจใฝ่เรียนรู้ของเด็กและเยาวชนหลายชุมพลด้านความสนใจใฝ่เรียนรู้ ด้านจิตสาธารณะ และด้านความรักและภูมิใจในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นก่อนการพัฒนาได้คะแนนร้อยละ 46.50 อยู่ในระดับน้อย และหลังการพัฒนาได้คะแนนร้อยละ 61.60 อยู่ในระดับปานกลาง

ผลการศึกษาและเปรียบเทียบคุณลักษณะด้านความสนใจใฝ่เรียนรู้ ด้านจิตสาธารณะ และด้านความรักและภูมิใจในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นก่อนและหลังการพัฒนาจากการประเมินของครู (ตารางที่2)

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบผลการประเมินของครูเกี่ยวกับคุณลักษณะด้านความสนใจใฝ่เรียนรู้ด้านจิตสาธารณะ และด้านความรักและภูมิใจในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของเด็กและเยาวชนก่อนและหลังการพัฒนา

คุณลักษณะ	เวลาในการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	t
1. ด้านความสนใจใฝ่เรียนรู้	ก่อนการพัฒนา	2.07	.65	6.451*
	หลังการพัฒนา	2.58	.43	
2. ด้านจิตลักษณะ	ก่อนการพัฒนา	2.28	.44	7.598*
	หลังการพัฒนา	2.72	.37	
3. ด้านความรักและภูมิใจในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น	ก่อนการพัฒนา	2.44	.37	6.571*
	หลังการพัฒนา	2.84	.29	

*แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สรุปได้ว่า ความเข้าใจด้านความสนใจใฝ่เรียนรู้ ด้านจิตสาธารณะ และด้านความรักและภูมิใจในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของเด็กและเยาวชนหลายชุมพลหลังการพัฒนาเด็กและเยาวชนหลายชุมพลสูงกว่าก่อนการพัฒนาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

คุณลักษณะด้านความสนใจใฝ่เรียนรู้ ด้านจิตสาธารณะด้านความรักและภูมิใจในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นตามการประเมินของครูก่อนการพัฒนาเด็กและเยาวชนมีการปฏิบัติ ในระดับปานกลางและหลังการพัฒนามีการปฏิบัติในระดับมากทุกด้าน

ผลการประเมินของครูเกี่ยวกับคุณลักษณะด้านความสนใจใฝ่เรียนรู้ ด้านจิตสาธารณะด้านความรักและภูมิใจในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของเด็ก และเยาวชนหลายชุมพลหลังการพัฒนามีการปฏิบัติหรือแสดงออกมากกว่าก่อนการพัฒนาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ผลการศึกษาและเปรียบเทียบคุณลักษณะด้านความสนใจใฝ่เรียนรู้ด้านจิตสาธารณะ และด้านความรักและภูมิใจในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นก่อนและหลังการพัฒนาจากการประเมินตนเอง (ตารางที่3)

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบผลการประเมินตนเองเกี่ยวกับคุณลักษณะด้านความสนใจใฝ่เรียนรู้ ด้านจิตสาธารณะ และด้านความรักและภูมิใจในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของเด็กและเยาวชนก่อนและหลังการพัฒนา

คุณลักษณะ	เวลาในการประเมิน	$\bar{X}$	S.D.	t
1. ด้านความสนใจใฝ่เรียนรู้	ก่อนพัฒนา	2.15	.29	3.288*
	หลังพัฒนา	2.29	.28	
2. ด้านจิตอาสา	ก่อนพัฒนา	2.28	.39	3.635*
	หลังพัฒนา	2.48	.33	
3. ด้านความรักและภูมิใจในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น	ก่อนพัฒนา	2.30	.29	5.245*
	หลังพัฒนา	2.53	.31	

*แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สรุปได้ว่า ผลการประเมินตนเองเกี่ยวกับคุณลักษณะด้านความสนใจใฝ่เรียนรู้ ด้านจิตสาธารณะด้านความรักและภูมิใจในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของเด็กและเยาวชนหลายชุมพล ก่อนและหลังการพัฒนาส่วนใหญ่มีการปฏิบัติหรือการแสดงออกอยู่ในระดับปานกลางยกเว้นด้านความรัก ภูมิใจในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นหลังการพัฒนามีการปฏิบัติหรือแสดงออกอยู่ในระดับมาก

การเปรียบเทียบผลการประเมินตนเองเกี่ยวกับคุณลักษณะ ด้านความสนใจใฝ่เรียนรู้ ด้านจิตสาธารณะด้านความรักและภูมิใจในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นของเด็ก และเยาวชนหลายชุมพล หลังการพัฒนามีการปฏิบัติหรือการแสดงออกมากกว่าก่อนการพัฒนาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยพบว่า นักเรียนมีปัญหาด้านความสนใจใฝ่เรียนรู้ จิตสาธารณะ และความรักและภูมิใจในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่อยู่ในระดับที่ไม่น่าพอใจนัก ทั้งนี้สอดคล้องกับการวิจัยของเกษมสุข (2552) ที่พบว่าจุดด้อยของนักเรียนที่ควรได้รับการพัฒนาคือ ด้านการพัฒนาการใฝ่รู้ใฝ่เรียนหรือความสนใจใฝ่รู้ และแนวคิดของ สมพงษ์ (2542) ที่ว่าคนไทยยังขาดจิตสำนึกการอยู่ร่วมกันหรือการคำนึงถึงผู้อื่น ทั้งนี้ปัญหาของนักเรียนที่ได้จากกลุ่มคนสามกลุ่ม คือ กลุ่มกรรมการสถานศึกษาและผู้นำชุมชน กลุ่มครูและผู้บริหาร และกลุ่มผู้ปกครอง มีความสอดคล้องกัน กล่าวคือ ปัญหาการพัฒนาเด็กส่วนใหญ่เกิดจากครอบครัวของนักเรียนเป็นหลัก นักเรียนส่วนใหญ่อาศัยอยู่กับญาติผู้ใหญ่ อาทิ ตายาย ปู่ย่า เป็นต้น ทั้งนี้เนื่องจากมีปัญหาครอบครัวแตกแยก บิดามารดาต้องไปประกอบอาชีพต่างจังหวัดไม่มีเวลาดูแลเอาใจใส่หรือการฝึกวินัยในตนเอง หรือที่อยู่กับครอบครัวบิดามารดาประกอบอาชีพหาเช้ากินค่ำไม่มีเวลาดูแล ปัญหาดังกล่าวจึงก่อให้เกิดผลกระทบตามมาทั้งด้านปัญหาด้านการสนใจใฝ่รู้ จิตสาธารณะและความรักและภูมิใจในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

การพัฒนานักเรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์นั้น กลุ่มกรรมการสถานศึกษาและผู้นำชุมชน กลุ่มครูและผู้บริหาร และกลุ่มผู้ปกครองมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า ปัญหาของนักเรียนจำเป็นต้องได้รับการแก้ไข โดยความร่วมมือกันระหว่างองค์กรครอบครัว โรงเรียน และชุมชน (เทศบาล) ที่ต้องร่วมมือกันพัฒนาเยาวชนหลายชุมพล โดยมีโรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนาด้วยการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรและสอดแทรกเข้าไปกับการเรียนการสอนมีครอบครัวที่ใส่ใจดูแลเป็นหลัก มีชุมชนคอยสนับสนุนและให้ความร่วมมือ ซึ่งกลุ่มกรรมการสถานศึกษาและผู้นำชุมชน กลุ่มครูและผู้บริหาร และกลุ่มผู้ปกครอง มีความคิดเห็นสอดคล้องกันเกี่ยวกับบทบาทของชุมชนว่า ชุมชนโดยเทศบาลตำบลหลายชุมพลควรมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาการสนับสนุนงบประมาณดำเนินงานและคนในชุมชนควรเป็นแบบอย่างที่ดี รวมทั้งมีครอบครัวพ่อแม่ผู้ปกครองเป็นผู้เริ่มพัฒนาและประทับประครองเป็นอันดับแรกนอกจากนี้กลุ่มครูและผู้บริหารโรงเรียนยังมีความคิดเห็นว่าการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ จำเป็นต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องผ่านกิจกรรมเสริมหลักสูตรและโครงการต่างๆ และมีการฝึกซ้ำสอดคล้องกับแนวคิดของ กุลธร (2547) ที่ว่า การพัฒนาคนควรยึดชุมชนเป็นฐานของการพัฒนา โดยใช้ศักยภาพและทรัพยากรในชุมชนเป็น

หลัก ให้ทุกภาคส่วนของชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา จะทำให้เกิดพลังชุมชนที่เข้มแข็ง อันจะเป็นรากฐานที่มั่นคงในการเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ให้ยั่งยืนต่อไป และสอดคล้องกับแนวคิดในการพัฒนาจิตสาธารณะของชัยวัฒน์ (2552) ที่ว่าการพัฒนาจิตสาธารณะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของสถาบันครอบครัว ชุมชน โรงเรียน สถาบันศาสนา และสื่อมวลชน จัดกิจกรรมพัฒนาจิตสาธารณะอย่างต่อเนื่องทำซ้ำผ่านการปฏิบัติจริง มีการจัดการเรียนการสอนผ่านกลยุทธ์ที่หลากหลาย โดยมีผู้ใหญ่เป็นแบบอย่าง

ความรู้ความเข้าใจด้านความสนใจใฝ่เรียนรู้ของเด็กและเยาวชนหลายชุมพลด้านความสนใจใฝ่เรียนรู้ ด้านจิตสาธารณะ และด้านความรักและภูมิใจในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นก่อนการพัฒนาได้คะแนนร้อยละ 46.50 อยู่ในระดับน้อย และหลังการพัฒนาได้คะแนนร้อยละ 61.60 อยู่ในระดับปานกลาง

ผลการศึกษาและเปรียบเทียบคุณลักษณะด้านความสนใจใฝ่เรียนรู้ด้านจิตสาธารณะ ด้านความรักและภูมิใจในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นก่อนและหลังการพัฒนาจากการประเมินของครูและนักเรียน สรุปได้ว่า คุณลักษณะด้านความสนใจใฝ่เรียนรู้ด้านจิตสาธารณะ ด้านความรักและภูมิใจในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน

ผลการพัฒนาดังกล่าวเป็นไปในทำนองเดียวกันกับงานวิจัยของรุ่งจิตร์ (2541) ที่ศึกษาจิตสำนึกทางสิ่งแวดล้อมและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยการใช้ตัวแบบสัญลักษณ์ผ่านสื่อหนังสือเรียนเล่มเล็กเชิงวรรณกรรมเพื่อพัฒนาจิตสาธารณะในนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ธรรมนันท์กา (2547) วิจัยเรื่องผลการใช้โปรแกรมพัฒนาจิตสาธารณะด้านบทบาทสมมติกับตัวแบบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ที่พบว่า หลังจากการพัฒนาด้วยกิจกรรมหรือการจัดประสบการณ์เรียนรู้แล้ว นักเรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์สูงขึ้นที่ทำการศึกษา เหตุที่เป็นเช่นนั้น เนื่องมาจากเด็กและเยาวชนได้ผ่านการพัฒนาโดยรูปแบบการพัฒนาเด็กและเยาวชนหลายชุมพลเพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่มีการจัดกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญผ่านการปฏิบัติจริง การเรียนแบบร่วมมือ การฝึกกระบวนการกลุ่ม การทำโครงงาน การจัดกิจกรรมฐานเรียนรู้ เป็นต้น ทั้งการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือนั้นจะมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน รวมทั้งมีการทำงานเป็นเครือข่ายสอดคล้องกับแนวคิดของพิริยา (2550) ที่พบว่า การพัฒนาคุณลักษณะด้านการช่วยเหลือสังคมนั้นควรดำเนินการในลักษณะของเครือข่าย มีการ

ประสานงานภายในและภายนอกเครือข่ายจะทำให้เกิดพลังในการสร้างสรรค์ยิ่งขึ้น นอกจากนี้การจัดกิจกรรมฐานการเรียนรู้เน้นฝึกการปฏิบัติจริงอย่างต่อเนื่อง มีการทวนซ้ำเพื่อให้เด็กเยาวชนพัฒนาให้เกิดความยั่งยืน สอดคล้องกับแนวคิดของชัยวัฒน์ (2552) ที่กล่าวถึงการพัฒนาคิดสาธารณะของเด็กกว่าควรทำซ้ำผ่านการปฏิบัติเพื่อให้เกิดเป็นนิสัย นอกจากนี้รูปแบบการพัฒนาดังกล่าวยังผ่านการสร้างตามขั้นตอนหลักการทฤษฎีและผ่านการวิพากษ์จากผู้ทรงคุณวุฒิ สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการพัฒนาที่ได้จากการสนทนากลุ่มแบบเจาะลึก และเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เน้นการพัฒนาเป็นองค์กรร่วมที่ใช้โรงเรียนเป็นฐาน มีการกำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์และจัดกิจกรรมหลากหลายผ่านฐานการเรียนรู้ที่เน้นการปฏิบัติในสภาพจริง รวมทั้งมีการนิเทศติดตามผลการ

พัฒนา มีการจัดนิทรรศการเพื่อแสดงผลการพัฒนาของผู้เรียนเชิงประจักษ์

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณการสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงานจากเทศบาลตำบลพลาชุมพล และความร่วมมือเป็นอย่างดีจากบุคลากร อาทิ อธิการบดี รองอธิการบดี ฝ่ายกิจการพิเศษ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม และผู้บริหาร คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้นำชุมชน ผู้ปกครองครู และนักเรียนโรงเรียนบ้านพลาชุมพล ที่ให้ความร่วมมือในการพัฒนาเด็กและเยาวชนพลาชุมพลเป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

- เกษมสุข ศรีชนะ. 2552. รายงานการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน โรงเรียนสังกัดเขตพื้นที่การศึกษา ประจวบคีรีขันธ์เขต1 ปีการศึกษา2550. (ออนไลน์). <http://202.143.149.211/pck1/vijai/b2.doc> (2 สิงหาคม 2554).
- กุลธร เลิศสุริยะกุล. 2547. การเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ พันธกิจที่สำคัญของกศน. (ออนไลน์). <http://dnfe5.nfe.go.th/localdata/webimags/story/27social%tolearn.html> (14 มีนาคม 2551).
- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. 2552. สอนเด็กให้มีจิตสาธารณะ. กรุงเทพฯ: วิพรินทร์.
- ธรรมนันท์กา แจ้งสว่าง. 2547. ผลของการใช้โปรแกรมพัฒนาคิดสาธารณะ ด้วยบทบาทสมมติกับตัวแบบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3. ปริญญาโท วิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- พิริยา นิลมาตร. 2550. ปัจจัยที่ส่งผลต่อจิตสำนึกสาธารณะ ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- รุ่งจิตร์ กองคำ. 2541. การพัฒนาคิดสำนึกทางสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยใช้กระบวนการสร้างนิสัย. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการประถมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สมพงษ์ สิงห์พล. 2542. ต้องสอนให้เกิดจิตสำนึกใหม่. วารสาร สยามจารย์ ปีที่ 13 (ฉบับที่ 27, มิถุนายน - ตุลาคม 2542): 15-16.